

สันติวิธี (NON-VIOLENCE)

ดร.สันหนัฏ จักรภัทรวงศ์

ทฤษฎีสันติศึกษาอะไร

- ▶ ศึกษาธรรมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของสังคมมนุษย์
- ▶ ที่มีความโน้มเอียงไปในการเกื้อกูลกัน พึ่งพากัน พร้อมทั้งจะยอมรับซึ่งกันและกัน
- ▶ รวมถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ
- ▶ เรียกลักษณะของสังคมดังที่กล่าวมานี้ว่าเป็นสังคมที่มีความสันติสุข

ทฤษฎีสันติศึกษา

มีการศึกษาทฤษฎีสันติภาพไว้อย่างกว้างขวางโดยมีความพยายามที่จะอธิบายความหมายและตีความคำว่า “สันติภาพ” ในแง่มุมที่ต่างกันออกไป

- แง่มุมของสันติภาพที่น่าสนใจแง่มุมหนึ่งก็คือสันติภาพในมุมมองของสังคมศาสตร์ที่มีการวิเคราะห์สภาพของสันติภาพและแนวทางในการทำให้บุคคลในสังคมได้ตระหนักถึงแนวทางและเป้าหมายร่วมกันอันจะนำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขและสันตินั้นย่อมจะเป็นวิธีที่พึงประสงค์
- ในมุมมองของนักสังคมวิทยาแล้วก็คือการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่มีความโน้มเอียงไปในการเกื้อกูลกัน พึ่งพากัน พร้อมทั้งจะยอมรับซึ่งกันและกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ ซึ่งเราจะเรียกลักษณะของสังคมดังที่กล่าวมานี้ว่าเป็นสังคมที่มีความสันติสุข

ทฤษฎีสันติศึกษา

- ▶ • ฆานูเอล คานท์ Immanuel Kant “สันติภาพอันสถาวร” (Perpetual Peace) และ“เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล” (Cosmopolitan intent)
- ▶ • โจฮัน เกาล์ตุง (Johan Galtung) ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสันติศึกษายุคใหม่ หนังสือของ เกาล์ตุงที่โด่งดังเล่มหนึ่งคือ “สันติภาพโดยสันติวิธี” (Peace by Peaceful Means)
- ▶ • วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน (Vicent Martinez Guzman)

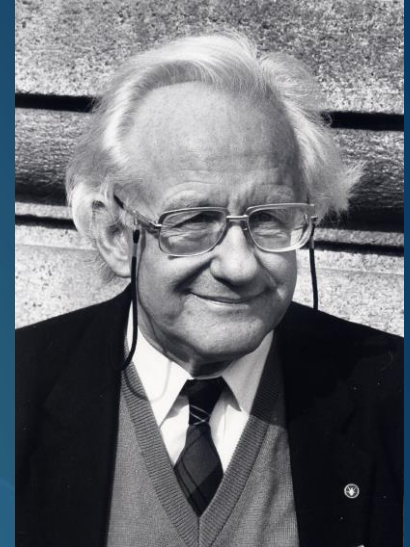
นักปรัชญาสันติภาพคนสำคัญ

▶ มานูเอล คานท์ **Immanuel Kant** “สันติภาพอันสถาพร”
(**Perpetual Peace**) และ“เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล”
(**Cosmopolitan intent**)

▶ ซึ่งแนวปรัชญาทั้งสองนี้ได้ให้นิยามของความสามารถของมนุษย์ในการที่จะทำการใดๆที่จะเป็นคุณแก่ผู้อื่น กิจกรรมใดๆที่ทำโดยบุคคลใดๆก็ตามต่างก็อยู่ภายใต้เจตจำนง และผลแห่งการกระทำที่ผู้อื่นนั้น รับรู้ เข้าใจ และนับว่ากิจกรรมนั้นๆเป็นคุณด้วยจึงจะนับว่ากิจกรรมนั้นๆเป็นคุณธรรม

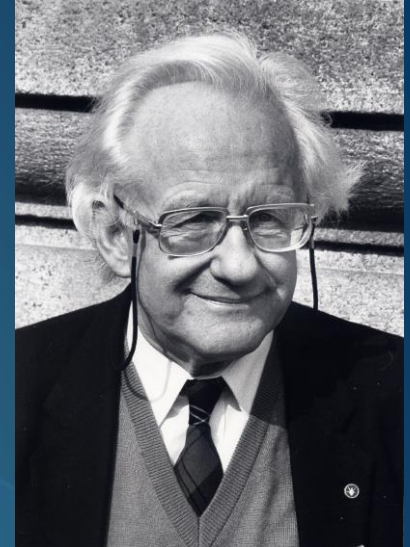
ปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

► โจอห์น เกาล์ตุง (Johan Galtung) ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสันติศึกษายุคใหม่ หนังสือของ เกาล์ตุงที่โด่งดังเล่มหนึ่งคือ “สันติภาพโดยสันติวิธี” (Peace by Peaceful Means)

► สันติภาพ คือ การปราศจากภาวะความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงทางวัฒนธรรม และ สันติภาพ คือ การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง ที่ไม่ใช่ความรุนแรง และสร้างสรรค์”

ปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

► ในปี ค.ศ. 1990 กัลตุงนำเสนอแนวความคิดเรื่องความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (**Cultural Violence**) เพื่อขยายขอบเขตความคิดของความรุนแรงในเชิงโครงสร้างที่เป็นความรุนแรงที่ถูกสร้างภายในโครงสร้างของสังคมนั้นโดยผูกโยงกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบอำนาจในสังคมที่แสดงออกมาให้เห็นความแตกต่างของตำแหน่งแห่งที่ในสังคมและกลายเป็นความแตกต่างทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันจนกระทั่งเกิดสิ่งที่เรียกว่า “ความยุติธรรมทางสังคม” ดังเช่นการพัฒนาที่สร้างปัญหาให้กับคนยากจนทุกข์ยาก การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมที่เกิดจากโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2539:7) ขณะที่ความรุนแรงทางตรง (**Direct violence**) หมายถึง ความรุนแรงที่มีตัวตนจับต้องหรือมองเห็นได้ เช่น การทำสงคราม การทำปฏิวัติรัฐประหาร ฆาตกรรม เป็นต้น โดยเฉพาะความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ช่วยค้ำจุนสนับสนุนความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างให้สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะ “วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อ ค่านิยมและระบบสัญลักษณ์ที่เป็นการให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆในสังคมและใช้ตัดสินใจ หรือกำหนดทิศทางของความรุนแรงเชิงโครงสร้างและทางกายภาพได้ (Johan Galtung 1996: 103) ปรชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

- ▶ • ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน (**Vicent Martinez Guzman**) ผู้ซึ่งนับได้ว่าเป็นนักปรัชญาสันติภาพที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในโลกแห่งวิชาสันติศึกษาได้มองสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์
- ▶ กูสมันได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านปรัชญาสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จากแนวคิดและปรัชญาของ เอ็มมานูเอล คานท์ (**Immanuel Kant**) ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นนักปรัชญาที่นิยามความหมายของสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์เป็นคนแรกๆ •

ปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

- ▶ ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน ได้บรรยายเกี่ยวกับปรัชญาสันติภาพไว้ในหนังสือ “ปรัชญาเพื่อการสร้างสันติภาพ (ที่หลากหลาย)” (**Filosofia para hacer las paces**) โดยมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับสันติภาพและการพัฒนา โดยเนื้อหา นั้นจะรวมถึงวิวัฒนาการของสันติศึกษาในโลกตะวันตก ไปจนถึงการเชื่อมโยงการใช้สันติวิธี และการพัฒนาสังคมในบริบทของโลกที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา
- ▶ กูสมันให้นิยามของสันติภาพไว้ว่า “สันติภาพนั้นเกิดจากการตื่นตัวของผู้คนในแต่ละชุมชน ที่จะสร้างสังคมแห่งสันติสุขในบริบทของแต่ละชุมชนเอง” ในภาษาสเปน คำว่า สันติภาพ (**Paz**) สามารถใช้ในรูปแบบของพหูพจน์ได้ เพราะฉะนั้นความหมาย ของคำว่า “**Paces**” นั้นก็คือความหลากหลายของสันติภาพ สันติภาพในหลากหลายบริบท และรูปแบบของสันติภาพที่สร้างขึ้นและดำรงอยู่โดยผู้คนในแต่ละกลุ่มชน

ปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

► กุสมัน ได้เชื่อมโยงแนวคิดของสันติศึกษาในแง่มุมและมุมมองต่างๆเข้าด้วยกันที่เชื่อว่าจะเป็นแนวทางที่จะสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมทางสังคมอันสันติสุขตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กจนถึงระดับชุมชนโลก

► หลักความคิดทางสันติศึกษาเหล่านี้ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการสร้างสรรค์และทำลาย ทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติทางสันติวิธีที่สร้างสรรค์จะช่วยนำพาให้มนุษย์ คิดและทำในสิ่งที่เป็ณคุณประโยชน์ต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นก็จะส่งผลให้มีวิวัฒนาการของสันติวัฒนธรรมขึ้นในสังคมมนุษย์

ปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

ปรัชญาสันติภาพให้ความสำคัญกับอะไร...

- ▶ ๑. ความมั่นคงของสังคมมนุษย์โดยรวมซึ่งอยู่เหนือความสำคัญของ ความเป็นชาติ คานต์ได้ อธิบายไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเปิดใจให้รับรู้และเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายของกันและกันได้ แต่สังคมมนุษย์ไม่ควรยอมรับการถูกบังคับให้ยอมรับ
- ▶ ๒. การคุ้มครองสิทธิในการเป็นประชากรโลก โดยไม่ถูกริดรอนสิทธิในฐานะผู้อื่น
- ▶ ๓. กระทำต่อกันในสถานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ดุจเดียวกัน คานท์ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่ามนุษย์มีศักยภาพในการสร้างความรุนแรงเฉกเช่นเดียวกับความสามารถในการสร้างสันติภาพแต่เขาเชื่อว่าถ้าเราปรารถนาจะให้ผู้อื่นทำดีกับเรา เราก็ย่อมจะทำดีกับผู้อื่นดุจเดียวกัน

นักปรัชญาสันติภาพคนสำคัญ

- ▶ • ประชัญาสันติภาพให้ความสำคัญกับอะไร...
- ▶ ๔.ความชอบธรรมเป็นสิ่งที่แตกต่าง หรืออยู่ในวัฒนธรรมที่ต่างไป
- ▶ ๕.สิทธิของมนุษย์แต่ละคนบนพื้นโลกในการครอบครองทรัพย์สินและการแลกเปลี่ยน ที่เท่าเทียมกัน
- ▶ ๖.สิทธิที่จะได้รับการต้อนรับอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม

นักประชญาสันติภาพคนสำคัญ

- ▶ ระยะเวลาหนึ่ง คือการศึกษาสันติภาพเชิงลบและการศึกษาสันติภาพในแง่มุมของการศึกษาสงครามใน
- ▶ • ความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงสถานะที่ผู้คนที่ต้องเจ็บป่วย ล้มตายเนื่องจากผลของสงคราม
- ▶ • มีความสอดคล้องกับห้วงเวลาที่โลกตะวันตกเพิ่งจะผ่านสงครามโลกครั้งที่หนึ่งมาหมาดๆ ชาวยุโรปได้รับความทุกข์อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามครั้งนั้นอย่างมาก
- ▶ ดังนั้นการศึกษาทฤษฎีสันติภาพในยุคนั้นจึงเน้นไปที่การศึกษาสงครามและความเกี่ยวเนื่องของสงครามต่อสถานะที่ก่อให้เกิดความไม่มีสันติภาพ การศึกษาช่วงนี้มีประเด็นทางความคิดที่น่าสนใจอยู่หลายประการ ดังนี้
- ▶ 1. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพของ (สถานะ) สงคราม ซึ่งมีการศึกษาถึงสาเหตุของการทำสงคราม โดยอิงหลักวิทยาศาสตร์ โดยการวิเคราะห์นำมาซึ่งความเห็นว่าสงครามก่อกำเนิดจากการที่ มนุษย์มองพวกเดียวกันเป็น “เรา” และมองผู้อื่นเป็น “เขา” ดังนั้นสงครามก่อกำเนิดโดยความมุ่งหมายที่จะขจัดความเป็นอื่นออกไปจากกลุ่มสังคมที่แสดงความเป็น “เรา” – ตามหลักทฤษฎี “Polemology” – (สงครามต่อต้านผู้ที่แปลกแยกจากเรา) นักวิชาการที่มีชื่อเสียงในยุคนี้อีกคือ Kenneth Boulding, Herbert Kelman, และ นักคณิตศาสตร์ที่โด่งดัง Anatol Rapoport ผู้คิดค้น ทฤษฎีเกมส์ ทฤษฎีโครงข่ายสังคม และอีกหลายทฤษฎี และท่านผู้นี้ได้มีบทบาทที่สำคัญมากในการลดอาวุธนิวเคลียร์ในเวลาต่อมา

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

- ▶ 2. ความพยายามที่จะอธิบายทฤษฎีสันติภาพตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจในแบบตะวันตก ที่ให้ความสำคัญกับ “ความทันสมัย” (แบบตะวันตก) “แบบอย่างตะวันตก” “ชาวผิวขาว” และ “ความเป็นชาย”
- ▶ 3. ความต่างระหว่างสงครามต่อ “เขา” (Polemos) และสงครามภายใน “Stasis” (civil war) – no war is civil (Guzman, 2001: 62 – 63) นักคิดหลายท่านในยุคนี้เห็นว่า ถ้าต้องการ สันติภาพ(เรา)ต้องเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับสงคราม (ในสภาวะที่ไทยมีคำกล่าวว่า “แม้หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบให้พร้อมพร้อม” ซึ่งน่าจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบเดียวกัน)
- ▶ 4. ในยุคนี้คำจำกัดความของ “สันติภาพ” ก็คือ สถานะที่ปราศจากสงคราม
- ▶ 5. และในขณะเดียวกันความขัดแย้งถูกมองว่าเป็นเงื่อนไขด้านลบ ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วย “วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง” (Conflict resolution)
- ▶ 6. การช่วยเหลือทางมนุษยธรรมก็ถูกจำกัดภายใต้ทัศนคติ ในแบบตะวันตก สมัยใหม่ คน ขาว และเพศชาย (ซึ่งเป็นผลสะท้อนความคิดในช่วงที่ชาวตะวันตกเป็นเจ้าอาณานิคม)

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

- ▶ ระยะที่สอง คือ ระยะที่สันติภาพถูกนำมารวมไว้กับการพัฒนา ในยุคนี้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพนั้นดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านต่างๆ การศึกษาเรื่องสันติภาพ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพก็มีการพัฒนาขึ้นและมีการอธิบายแนวคิดต่างๆที่สลับซับซ้อนมากขึ้น
- ▶ ในยุคนี้การศึกษาปรัชญาสันติภาพได้รับการยอมรับมากขึ้นดังนี้
- ▶ • มีการจัดตั้งสถาบันที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยสันติภาพ ความรุนแรง ความขัดแย้ง และสันติวิธีขึ้นมากมายในทวีปยุโรป อเมริกา และประเทศญี่ปุ่น
- ▶ • ในปี ค.ศ. 1959 โจฮัน เกาล์ตุง ได้ก่อตั้งสถาบันวิจัยสันติภาพขึ้น ณ. กรุงออสโล ประเทศนอร์เวย์ นักวิชาการท่านนี้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสันติวิธีร่วมสมัย และเป็นผู้ที่ทำให้คำจำกัดความของ สันติภาพเชิงบวก สันติภาพเชิงลบ ความรุนแรงทางโครงสร้างและวัฒนธรรม ฯลฯ
- ▶ • การศึกษาค้นคว้าและงานวิจัยในยุคนี้มักจะตั้งอยู่บนฐานความคิดในเรื่องสันติภาพเชิงบวกและการวิเคราะห์ความรุนแรงทางโครงสร้างรวมทั้งการสร้างคามยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน นอกเหนือไปจากนั้นด้วยแนวคิดที่ว่า การพัฒนา (สังคม) ซึ่งเป็นรากฐานของการตอบสนองความต้องการพื้นฐานนั้นเป็นเครื่องมือที่จะเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ หลายองค์กร (หรือรัฐ) จึงริเริ่มโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต่างๆ

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

► ระยะที่สาม คือระยะที่ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับการลดกำลังอาวุธ ให้ความสำคัญกับเรื่อง ความเท่าเทียมกันทางเพศ และการดูแลผู้อพยพ ในระยะนี้สันติศึกษาไม่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิด ไปจากยุคก่อนหน้ามากนัก กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพและสันติวิธีจะมุ่งเน้นไปที่การร่วมมือกัน (ทางสังคม) ในความพยายามที่จะกดดันให้ประเทศ (รัฐ) ต่างๆทั่วโลกได้ตระหนักถึงภัยอันตราย 4 --ของการแข่งขันกันสะสมอาวุธยุทโธปกรณ์ และการรณรงค์การลดอาวุธประจำการเพื่อลดความตึงเครียดระหว่างรัฐ ในบรรดาอาวุธที่อยู่ในเป้าหมายการจำกัดจำนวนที่สำคัญก็คืออาวุธนิวเคลียร์ ในยุคนั้นสันติวิธียังให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวที่จะสร้างความยอมรับ (ที่เท่าเทียมกัน) ระหว่างเพศหญิงและเพศชาย (เพศที่สามยังไม่ใช่ประเด็นหลัก) มีการเรียกร้องให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเห็นความสำคัญและปฏิบัติต่อผู้หญิงด้วยมาตรฐานเดียวกันกับผู้ชาย นอกเหนือไปจากนั้นด้วยเหตุการณ์ของสงครามกลางเมืองในหลายพื้นที่นักสันติวิธีในยุคนั้นก็ได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้อพยพอันเนื่องมาจากภัยสงคราม นอกเหนือไปจากนั้นในจำนวนผู้อพยพเหล่านั้นมีคนจำนวนมากไม่น้อยที่อพยพด้วยเหตุผลทาง การเมืองและเหตุผลทางเศรษฐกิจและความเป็นอยุ่ซึ่งไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามมาตรฐานการ ดำรงชีวิตของคนกลมนกตากวาระดับทยอมรับได้

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก